

Andreas Okopenko

Sećanje na nadu

SAKUPLJENI
AUTOBIOGRAFSKI ČLANCI

ZA POČETAK

Kao trajno prateći glas mlade ljude
oduševljava – nada; a starije – *sećanje na nadu*.

(vlastiti citat, 1999)

Ovo iskustvo opunomoćilo me je da svoje, ovde sabrane tekstove, centrirane autobiografski (za razliku od prethodne dve knjige koje su više bile usredsređene na činjenice) naslovim „*Sećanje na nadu*“.

Članci u ovoj knjizi u potpunosti su bili napisani u mojim mladim godinama života ili se, pak, na njih odnose. Čak i u sumornijim i najsumornijim periodima tog doba pratila me je – često teško pojmljiva nada: u bolja vremena drugde, u mogućnost odlaska, isplivavanja, u razvoj, u ostvarenje radosnih ciljeva s one strane tragične ili katastrofalne sadašnjosti; a štošta (sve) do mnoštva toga čemu se tada nadalo ispunilo se, pa neka je i na drugačiji način od samozahtevanoga. A pre svega, postojanje nade u bilo šta ili u ništa određeno, obojilo je prijatno ove životne periode. Usred bezizglednosti razgraničenja i bede, majčinoga i moga bola zbog očeve deportacije, još kao dečak sam se predavao zadovoljstvima putem prirodonaučnih eksperimenata i teorija, istraživanja zvezdanog neba i učenja esperanta (jezika nade!), izleganjem prve lirike i predanim zagledanjem u rezervoar sreće zrelijih, dobroćudnijih, inteligentnijih devojčica oko mene.

Tako danas, kad starenje i svetska situacija – i s vremena na vreme konačni rastanci – moj život ponovo čine tragičnijim i katastrofalnijim, mogu u sećanju na doba gotovo neprestanog nadanja da se natankujem hrabrošću sve do razuzdanosti, a gde se tankuje tu čak fonetski nije daleko i da se dankuje (zahvaljuje).

Ističem još kako ova knjiga ne bi trebalo da postane pokušaj kontinuirane autobiografije, već, pre svega, labavog nizanja mozaičkih kamenčića, većih i manjih, po temi – bolje temama – mog difuznog i potpuno divergentnog života. Zato u većim celinama o angažmanu, emancipaciji i erotici nisam želeo, kao u ranije napisanim poetičkim radovima o fluidu i konkretizmu (up. *Sabrani radovi*, knj. 2) da kanonizujem okamenjena mišljenja, već samo da ovlašno pričam o svojim različitim, često dispartnim susretima s krugovima življenja, mišljenja i osećanja.

Andreas Okopenko

Otac

Andrij Fedorovič Okopenko, Moskva, oko 1917.

General Okopenko, poverenik za socijalno staranje Ukrajine

Dokumentacija

Prethodna napomena

Veoma rado na ovom mestu donosim činjenične podatke, oslanjajući se i na zahteve ukrajinskih zemljaka moga oca, samo stoga što bih da skiciram autentičnost jednog života, *vita* tog značajnog diplomate i lekara. Naravno, oslanjam se na snagu objektivnosti dokumenata, ali i na *curricula* i vesti koje je svojeručno ispisivao, i to na različitim jezicima; pozivam se i na priče koje sam od njega čuo. Radujem se da mi je to, meni, njegovom austrijskom sinu, na taj način priuštilo mogućnost da ga bar jednom javno pohvalim; da raspršim i odagnam pojedine glasove o njegovom radu, a konačno, i o njegovom kraju. Tako ću, baš na ovaj način, predstavu o njemu pohraniti u sećanju na trajanje, u nezaboravu u javnoj i opštoj svesti; i sve to mnogo intenzivnije i snažnije nego što bi to bilo moguće rastresitim i zaboravljivim sećanjem i izgovorenim rečima. Dokument kazuje intenzivnije. Život Andrija Okopenka bio je dug, intenzivan i prepun avanturizma; otud, puki podaci mogu udovoljiti zahtevu da predstava o njemu uopšte ne poseduje fiktionalnu dužinu, emfatičnost i literarno ukrašavanje.

Biografska ekspozicija

Andrij Fedorovič Okopenko, prasestrić vodećeg ukrajinskog pisca Grigorija Kvitke, rođen je 1. maja 1874. u Harkovu. Posle završene gimnazije i započetih studija medicine u rodnom gradu otišao je na vojno-medicinsku akademiju u Petrograd, gde je kao asistent Behtereva i Pavlova, osnivača

teorije refleksa, više godina svojim radom pridonosio ovoj novoj naučnoj grani. Njegova naučna karijera, međutim, bila je – svojevolumino i naredbodavno, vojnim avanturizmom i medicinskim pothvatima – najpre zapostavljena, a, konačno, i prekinuta. Tako je, između 1899. i 1902, učestvovao u dve ekspedicije među Kirgize obolele od kuge, a rukovodio je i grupom za borbu protiv kolere u oblasti Vladivostoka. U godinama 1904–1905. u rusko-japanskom ratu, kao viši lekar Sedme sibirске kozačke regimente doživeo je velike pokolje kod Mukdena, Kajnana i Kiuzana, gde je teže ranjen u glavu. Već sa trideset godina imenovan je za dvorskog savetnika; ubrzo nakon toga bili su mu povereni brojni organizacioni zadaci. U Petrogradu je gostovao kao primarijus poznate i luksuzno opremljene bolnice za umobolne „Udelnaja“, a bio je i kućni lekar mnogobrojnog plemstva.

Godine 1912. dodeljena mu je uprava nad izgradnjom sveukupne javne socijalne zaštite u Donskoj vojnoj oblasti koja je brojala tri miliona stanovnika. Tu prvi put dolazi u sukob s carskom korupcijom i izlazi na zao glas. U Prvom svetskom ratu učestvovao je na vodećim vojno-medicinskim pozicijama. U Moskvi je 1915. osnovao sopstvenu bolnicu koja još i danas postoji. Ali uvek iznova bacan je na front. Tako je avgusta 1917, kao glavnokomandujući povlačenja severne armije pod teškom artiljerijskom vatrom vodio evakuaciju Rige.

U Rusiji, onoj Rusiji revolucijâ, Okopenko se pre svega osećao kao Ukrajinac i lukavo i avanturistički menjajući strane borio se za nešto čvrsto: za autonomiju Ukrajine. Tako je posle osnivanja demokratske Ukrajinske Centralne Skupštine u Kijevu (22. marta 1917) saradivao na osamostaljenju ukrajinskih vojnih jedinica; juna 1918. emigrirao je iz belogardejske partizanske regije Semiletov i stavio se u službu ukrajinske države koja je 29. aprila 1918, nakon nacionalnih i internacionalnih previranja, pretvorena u Skoropadskijev Hetmanat. Hetman je imenovao Okopenka za glavnog lekara Železničke armije i 29. septembra 1918. ga poslao u Beč kao starešnju lekara i kao i zamenika pred-

sednika saniteta vojne misije za pomoć ukrajinskim ratnim zarobljenicima u Austro-Ugarskoj.

Bečka misija (zbirka podataka)

Prva obaveza: repatrijacija 1600 invalida.

15. oktobar 1918: predsednik misije, pukovnik Čehovski, opozvan je u Kijev. Rukovođenje Misijom preuzima Okopenko.

Posle raspada Austro-Ugarske monarhije nasilni proboj Ukrajinaca iz zarobljeničkih logora, bujica povratnika ka Istoku, formiranje država naslednica, iznuđuju proširenje bečke Misije i diplomatskih aktivnosti. Oblast zadataka: socijalna zaštita, zdravstveno i kulturno zbrinjavanje zarobljenika, razoružavanje, isušivanje i postavljanje nasipa na trasama gde su prolazili zarobljenici, osiguravanje sigurnijeg povratka kućama.

18. oktobar 1918: u Lavovu (na nemačkom: Lemberg) konstituiše se Ukrajinska nacionalna skupština koja je pozvala na ujedinjenje svih ukrajinskih oblasti koje su ranije bile u sastavu Austro-Ugarske. Dve nedelje potom Ukrajinici osvajaju Lavov: počinje užasan i dug rat sa Poljskom. 9. novembra 1918. formalno nastaje Zapadnoukrajinska narodna republika. Misija stupa u kontakt s njenim bečkim poslanstvom. U prvim nedeljama takvog zajedničkog delovanja repatriirano je, preko sabirnog mesta u Laerštrase, 30000 galicijskih vojnika i 6000 ukrajinskih ratnih zarobljenika. Glavna trasa i glavni smer povratka kući vodio je kroz Mađarsku. U njoj je već bilo 100000 ukrajinskih zarobljenika. Potom: 14–15. novembra 1918. održana je konferencija s mađarskom vladom. Okopenko biva zadužen za osnivanje i konstituisanje budimpeštanske filijale.

14. decembar 1918: Po okončanju nemačke okupacije, direktorijum ukrajinskog nacionalnog saveza pod Vimičenkom i Petljurom proteruje hetmana. Nastaje Druga ukrajinska narodna republika. Narednog dana Petljurina vlada *de jure* imenuje Okopenka za šefa bečke Misije.

Kraj 1918: Misija češlja sve bolnice u Austriji, Mađarskoj i Češkoj tražeći Ukrajinke. Hiljade se pronalaze i repariraju. Popisuju se Ukrajinci koji su umrli u zarobljeništvu. (Nakon tri meseca kartoteka ima 35000 listova.)

Januar 1919: Na konferenciji u Pragu Okopenko vodi razgovore sa češkom vladom. Odobrava se za prolazak ukrajinskih povratnika iz Nemačke.

Mart 1919: Osnivanje podružnice u Pragu i Insbruku. U prvim nedeljama njene delatnosti registruje se 1500 invalida iz Italije, koji su bili u Insbruku, i 3500 u Filahu. – U Beogradu osnovana filijala nailazi na mržnju, otpor i pakost; njen rad trajao je kratko, ali se ipak uspelo u tome da se 1000 Ukrajinaca vrati kućama. – Novi zadatak: Povereništvo za izbeglice iz Poljske. Intervencije protiv neljudskosti su sve manje. Bečka misija finansira delegaciju danskog Crvenog krsta, a kasnije i međunarodnog Crvenog krsta, za istraživanje po poljskim koncentracionim logorima. Jedini uspeh: javno prezentovanje svih surovosti. – Beč dodeljuje Misiji zajam od četiri miliona austrijskih kruna koje će Ukrajina vraćati u žitu. Okopenko odlazi na front da bi dobio potpis od Petljure. (Nakon izгона iz Kijeva od strane boljševika, 4. februara 1919. uprava Ukrajinske narodne republike luta po Voliniji. Rat Poljaka protiv Zapadnoukrajincа se nastavlja. Rumuni i belogardejci dovršavaju opkoljavanje

April 1919: U Stanislavovu (Ivano-Frankivisku) Okopenko vodi niz razgovora sa zapadnoukrajinskim članovima vlade.

27. april: Jedan dokument prikazuje prvi put Okopenka kao generala. 30. april: Predsednik ukrajinskog Crvenog krsta imenuje ga glavnoopunomoćenim za brigu o ratnim zarobljenicima u inostranstvu.

Maj 1919: Posle dugih nedelja lutanja na liniji fronta Okopenko naleće na Petljuru. Ovaj potpisuje transakciju sa Austrijom i Okopenku proširuje punomoćje kao šefu Vojne misije na čitavu Srednju i Južnu Evropu.

Po povratku kući Okopenka hapse Poljaci. Beži iz Kolumije. Biva mu ucenjena glava. Rumuni ga konfiniraju u

Hermanštat (Subiu). Novo begstvo. Boravak u Bukureštu. Stvaranje važnih kontakata. U velikom parku u Bukureštu ubistvom je sprečio svoje hapšenje.

Juni 1919: Ponovo je u Beču. Ispod poveza pod mišicom svi su papiri preživeli avanture.

Tokom Okopenkove odsutnosti: učešće Misije, pod rukovodstvom izvanrednog kapetana Čajke kao predstavnika, na bečkoj konferenciji za borbu protiv zaraznih bolesti. Predlog projekta za internacionalizaciju bezbednog kretanja ratnih izbeglica. U julu 1919. započeta koordinacija stranih predstavništava ukrajinskog Crvenog krsta i delimično preusmeravanje svih ratnih zarobljenika i pomoći izbeglicama na Crveni krst.

Okopenko poverava nekadašnjem ministru inostranih poslova u vladi Skoropadskog, profesoru Dorošenku, rukovođenje filijalom Crvenog krsta u Beogradu; ona započinje rad 14. avgusta 1919. godine.

Oktober 1919: Okopenko iznova posećuje Bukurešt i od režima izdejstvuje tajnu, Antanti protivnu, dozvolu prolaska za ukrajinske povratnike. Po njegovom nalogu Dorošenko otvara bukureštansku filijalu (dnevno po 300 povratnika.) – Početak pomoći za blokiranu i zaraženu Ukrajinu: slanje sanitetske formacije od dvanaest vagona prema Kijevu, koja se sastoji od bolnice sa 200 kreveta, apoteke, rezervne apoteke, dezinfekcione jedinice i bakteriološke poljske laboratorije. Ta sanitetska formacija radi u Kijevu sve do proleća 1920. Prateći major Lederej iz Međunarodnog Crvenog krsta, po povratku obaveštava svet o stanju u Ukrajini. 1919/1920. Misija obuhvata:

- centralu;
- filijale u Beogradu, Budimpešti, Bukureštu, Insbruku, Pragu, Beču;
- sabirne centre u Beogradu, Bordugeniju, Budimpešti, Bukureštu, Černivci, Faksu, Galacu, Lebringu, Marhtrenku, Pradlu, Pragu, Užgorodu, Beču;
- ostale institucije (agenture, prolazne logori, ekspoziture, mesta za preuzimanje ljudi) u Adjudu, Berehovu, Bo-

denbahu, Čapu, Hocenu, Gabloncu, Oradei (Rumunija), Kašau, Klagenfurtu, Lincu, Novoselicama, Polanki, Sofiji, Filahu, Volivecu, Voronovicama, Celtvegu;

- karantinsku stanicu u Kronštatu;
- različite radne komande, biblioteke, muzičke kapele, škole, bolnice, pozorište.

17. april 1920: Poljska pušta Petljuru, posle njegove kapitulacije, u marš na Kijev. Petljura, kojem su još uvek bili potrebni preostali, u Italiji zarobljeni vojnici, nalaže Okopenku da izvrši reviziju Misije u Rimu koja je dotad izbegavala koordinaciju. 25. april: Okopenko putuje u Rim. Tamošnji šef Misije ne sačekuje njegov dolazak i povlači se. U razgovorima s italijanskom vladom odobrava se repatrijacija Ukrajinaca, preporučuje se morski put preko Konstantinopolja. Zastupstvo Ukrajine u Beču odbija razgovor s Okopenkom o finansiranju akcije repatrijacije zbog njegove saradnje s hetmanistom Dorošenkom. Povratak kućama ratnih zarobljenika se oteže, ratni zarobljenici gube strpljenje i daju se zavrbovati od strane poljskih oficira. (Bečka Misija preduzima nužne mere: kontroliše železničke stanice i ponekad oružanom silom otima stotine Ukrajinaca Poljacima.) Unutrašnjopolitičke sujete i ljubomore čak i italijanskog Crvenog krsta izazvale su žrtve u njihovim redovima upravo zbog spremnosti na pomoć Ukrajincima.

25. jun 1920: međunarodni Crveni krst šalje 19 vagona za Kijev, u njima su odeća, sapun, sanitetski materijal (u vrednosti 10 miliona austrijskih kruna); u vozu je i pošiljka italijanskog Crvenog krsta i bečke Misije: ekspedicija biva napadnuta, opljačkana, ali ipak uspeva da ispregovara slobodan prolaz. Doktor Holodni, šef ekspedicije, nekadašnji rukovodilac berlinske Misije, ostaje u Ukrajini.

Juli 1920: Okopenko osigurava u Bukureštu dva puta povratka za povratnike. 11. avgust 1920: Ukrajinska vlada u izbeglištvu, u Tarnovu, usled finansijske oskudice, odlučuje da zatvori sve sanitarne vojne misije u inostranstvu. Ministarstvo inostranih poslova poziva Okopenka da zbriježavanje nastavi u okviru Crvenog krsta.

Decembar 1919 – oktobar 1920: 31500 povratnika iz Italije, Nemačke, Engleske, Francuske, Rusije, Amerike, Poljske, od toga 1.400 bolesnika, prolazi kroz bečku filijalu. Biva izdato 9.000 komada odeće, 154.000 dnevnih obroka u Austriji.

Novembar 1920: Slanje bolničkog inventara bečke Misije i 39 sanduka italijanskog sanitetskog materijala za Stanislavov. 12. decembar 1920: Okopenko putuje u Tarnov kod Petljure, da izradi njegov potpis za novi austrijski zajam.

Kraj marta 1921, bečka Misija, iako ne priznata od međunarodnog Crvenog krsta, učestvuje na njegovoj desetoj konferenciji u Ženevi. 7. april: Čita se izveštaj ukrajinskog Crvenog krsta i pobuđuje zanimanje.

20. jul 1921: Pošto je Ukrajina, na osnovu mira u Rigi (18. marta 1921) bila podeljena između Rusije i Poljske, a Petljura, tajno podržan od strane Poljske, započeo bezizglednu gerilu protiv Rusije, bečkoj Misiji je obznanjena obustava redovnog finansiranja. Opunomoćeni ministar Vasilko, pripadnik bečke prominencije, pomaže 1921. godine Misiju s još nešto novca, žrtvujući i vlastita sredstva; rukovodstvo Misijom odriče se svojih prinadležnosti, pa centrala uspeva da vegetira još narednih nekoliko meseci i da održava u radu punkt za prelazak Ukrajinaca u Laerštrase. Budimpeštanska filijala je, u opštem rasulu, srećan specifičan slučaj, pošto je u personalnom savezu s Petljurinom poslanstvom.

U tom periodu projekti za brigu o ukrajinskim emigrantima u Egiptu, Engleskoj, Francuskoj, Maroku, Skandinaviji, Turskoj, Sjedinjenim američkim državama i dr.; apel „Svim kulturnim nacijama“ za razumevanje ukrajinskog pitanja.

8. april 1922: Sovjetskoukrajinski Crveni krst poništava u Ženevi sva punomoćja stare organizacije ukrajinskog Crvenog krsta. Aprila 1922. u Beču Okopenko preuzima agendu sovjetske specijalne komisije pod Holodnijem; uz to, preuzima i inventar Misije i 22. aprila zatvara budimpeštansku filijalu. Odbija ponudu da stupi u sovjetsku službu.

Biografski interim

Posle tužnih bečkih meseci bez posla i bolnog oproštaja s nacionalističkim nadama, Okopenku se pruža šansa da u Užgorodu, glavnom gradu čehoslovačke Karpatske Ukrajine postane direktor bolnice za umobolne. Otputovao je onamo, ali taj plan sabotira češka strana pa otac tek s velikom mukom dobija priliku da postane lekar šumarskog zdravstvenog osiguranja, duboko u Karpatima. Stanovao je u Ust-Čorni i odatle je zdravstveno nadgledao i brinuo o satima udaljenim selima. Tu je, međutim, ponovo dobio priliku da se posveti Ukrajincima i ukrajinskom pitanju, ovaj put protiv civilizacijske zaostalosti tadašnje čehoslovačke savezne pokrajine i protiv centralističke represije dominantno birokratskih i velikoposedničkih Čeha. Gde god je mogao pomagao je ljudima koji su živeli u teškom siromaštvu i nehigijenskim uslovima. Organizovao je filijale Crvenog krsta, Masarikove lige protiv tuberkuloze, forsirao narodne kuhinje i kulturno prosvetavanje. Ali je i unutar tankog sloja ukrajinske inteligencije u pokrajini sledio svoju sopstvenu nacionalističku i unionističku politiku, nasuprot ograničenom i spolja podsticanom rascepkavanju u rivalske grupice. Tako je pisao o ukrajinskim emigrantima u Češkoj:

„Svi oni bili su fanatici svojih dogmi i svojih programa; ja sam, međutim, bio nepartijska osoba, tako da smo zapravo govorili potpuno različitim jezicima. Posebno mi je bila jasna razlika među nama kada sam – dovoljno retko – bio izvan trpke atmosfere egzistencijalne oskudice i narodne bede; kada sam se u Pragu našao među doktrinarima i teoretičarima, koji su salonski sterilno sedeli po kafanama i dogmatizovali u prijatnoj atmosferi, s mirišljavom cigarom u ustima i šoljom kafe..“

Život su šumskom lekaru neprestano zagorčavale uprava, žandarmerija i tajna policija. Nije mogao izaći iz kruga intrigâ. Uprkos potpisima stanovništva koje ga je volelo, morao je 1930. godine da napusti Karpatsku Ukrajinu; na-

šao je sličan posao u mestu Černi Balog, jednom velikom selu podno slovačkih rudničkih planina Krušne Hori. Tek 1938. ponovo je ugledao mali ukrajinski karpatski kraj: u Užgorodu je pribavio kuću za porodicu i sebe, gorljivo je učestvovao u organizaciji zdravstvenog sistema i protiv-vazdušne odbrane, uzalud nastojao da dođe do lekarske službe, da bi nakon rasparčavanja Podkarpacije od strane Hortijeve Mađarske bio prognan u Brda (Bergland). I u Hustu, glavnom gradu ove oblasti, nije mogao doći do posla; konačno, januara 1939. postao je seoski lekar u Teresvi.

Tu je u martu 1939. preživeo tragediju formiranja i uništenja kratkoveke samostalne Karpatoukrajine. Njega i njegovu porodicu od masakra je spaslo zauzimanje mađarske manjine i omogućilo bezbedno iseljenje u Beč. Poznati psihijatri Vagner fon Jaureg i Pecl setili su se svog ukrajinskog kolege, pa su mu pomogli da dobije mesto lekara u bolnici za umobolne „Am Štajnhof“. Okopenko je tamo radio za sve vreme Drugog svetskog rata, koji je od 1941, godine, s otvaranjem ruskog fronta, starom aktivisti doneo nove zadatke na korist njegovih zemljaka.

*UKDP i pomoć ostarbajterima – Druga bečka akcija
(Zbirka podataka)*

Kraj 1941: Okopenko moli ukrajinski Crveni krst u Ženevi za novu punomoć za brigu o zarobljenicima. Ženeva ga hladno upućuje na nadležne nemačke instance.

11. februar 1942: Nakon prepiske s Hermanom Skropadskim i drugim političarima u egzilu u Berlinu, Okopenko osniva UKPD (Ukrajinski komitet za brigu o ratnim zarobljenicima u logorima istočne oblasti [Ostmark]), postaje njegov počasnii predsednik i zapošljava jednog referenta-eksperta. Komitet potpuno nestranački saraduje kako s Meljnikovom UNO (Ukrajinska nacionalna organizacija), kao i sa Hetmanom; Okopenko neprestano pokušava da ujedini rivalske partije; posećuje Hetmana u Berlinu, koji ga tretira kao budućeg ministra zdravlja autonomne Ukrajine.

Jun 1942: Postavljanjem četiri ukrajinska „ost arbajtera“¹ za negovateljce Okopenko osniva u bolnici „Am Steinhof“ utočište za Ukrajince i sve druge koje su Nemci prisilno odvodili na rad.

Jesen 1942: Pojačava se nemački pritisak na Komitet i pojedine Ukrajince u Beču. Teške intervencije kod Gestapoa.

29. oktobar 1942: Prema odluci nemačkog ministra unutrašnjih poslova Komitet je kao „Ukrajinski poverenički centar u nemačkom rajhu sa bazom u Beču podređen je Odeljenju za ratne zarobljenike“ u Berlinu.

3. novembar 1942: Mihajlo Pap (kasniji univerzitetski profesor u Americi) prelazi iz UN u Odeljenje za ratne zarobljenike, i postaje Okopenkov veleuvaženi saradnik.

29. novembar 1942: Okopenko sastavlja Memorandum o „ost arbajterima“, šalje ga nemačkoj vladi; istovremeno, razvija široku akciju za zbrinjavanje Ukrajine. Nemačka odugovlači ove planove. I Odeljenje za ratne zarobljenike dozvoljavaju se samo najminimalnija prava: sasvim malo zarobljenika je smelo da se repatrira (4. decembra 1942: osam osoba pušteno je kući; 1943: podneto je dvanaest molbi za oslobođanje); nisu se smeli posećivati logori, nisu se smele deliti knjige, ni dopisivati se sa zarobljenicima; novac i milodare morali su ići preko nemačkog Crvenog krsta (4. januara 1943. zarobljenici u Kremsu su tim putem dobili 505 paketa); ipak su se smela održavati pojedinačna manja okupljanja. A nadređeno ukrajinsko povereništvo u Berlinu rastućom autarhijom otežava bečke akcije.

27. januar 1944: Mihajlo Pap i ostali saradnici Odeljenja za ratne zarobljenike bivaju uhapšeni u jednoj antiukrajinskoj blic-akciji Gestapoa. Okopenko uzalud interveniše – saradnici mesecima sede u zatvoru – i nastavlja nužan rad na pomoći ljudima. Kraj 1944: službena dozvola da se proširi pomoć i na ost arbajtere; kod povereništva se formira odeljenje za socijalno staranje, mesto šefa nudi se Okopen-

.....
¹ Oficijelna oznaka u vreme II svetskog rata za radnu snagu ne-nemačkog državljanstva. Ova i sve naredne fusnote su prevodiočeve.

ku; on uslovljava da ga ne ograničava nikakva birokratija i da sme da pomaže svim Ukrajinčima, bez razlike; predlaže plan akcije pomoći; nakon duge ignorancije ratne prilike onemogućuju razgovor koji bi utro put realizacije toga plana.

23. mart 1945: Neposredno pred upad Rusa Okopenko raspušta Odeljenje za ratne zarobljenike.

Kraj

8. aprila 1945. Okopenko na čelu vladine i lekarske delegacije, kao jedini poznavalac ruskog jezika i kao cenjeni diplomata, predaje štajnhofski institut ruskom štabu koji je umarširao u grad. Mnogo ljudi, Ukrajinci, kao i Bečlije, bili su izbegli iz grada. Moj otac nam je rekao: „Mi nećemo odlaziti, nemam nečistu savest.“ S jednom Ruskinjom iz svoje kolonije, koja nije izbegla iz Beča, improvizovao je pisarnicu i povereništvo, posredovao je u sukobima s okupacionim snagama, pomogao mnogim Austrijancima i prestano štitio svoju ustanovu. Pri štabu je bio veoma cenjen – čak je bio pozvan i na pobednički banket (9. maja). U slobodno vreme radio je na obimnom izveštaju o bečkoj Misiji.

Već u aprilu, međutim, ukazala se nesreća. Jedna neverljiva i providna austrijska denuncijacija donela je Okopenku prvo hapšenje. U maju i junu usledila su i tri sledeća, a uvek sve duža zatočenja, u šta je bivalo uključeno detaljno pretresanje stana i ispitivanje članova porodice. U poslednjem od ovih hapšenja, koje je trajalo ceo mesec, oboleo je od paratifusa i miokarditisa. Posle puštanja na slobodu morao je odmah u bolnicu gde se zadržao dve nedelje. Sedam dana nakon otpuštanja na kućno lečenje biva 17. jula 1945. ponovo uhapšen, a 22. jula – sedamdesetjednogodišnjak – zauvek je odvojen od svoje porodice i prebačen avionom u Rusiju.

U Moskvi je osuđen na deset godina prisilnog rada na Uralu. Prvih sedam godina radio je pod najtežim okolno-

stima kao logorski lekar u Borovsku, a potom kao konsultant u oblasnoj bolnici. Amnestiran je 1952. i ubrzo je dobio nameštenje u „svojoj“ Ukrajini: bio je rukovodilac fizikalne terapije u psihijatrijskoj i neurološkoj bolnici „Svato“ u Vorošilovskoj oblasti. U širokom krugu je uživao mitski ugled i u više gradova je držao svečana predavanja povodom stotog rođendana svog čuvenog učitelja Behtereva. U govorima na radiju pozivao je drugove emigrante da se vrate kući. Posle XX partijskog kongresa KP SSSR rehabilitovan je 17. novembra 1956. pa je sad mogao stremiti umirovljenju.

Pošto je država odbila njegovu želju da dobije boravište u Ukrajini, preselio se 6. maja 1958. u stan u Moskvi, a 9. avgusta 1958. otišao je u skromnu penziju. Još uvek je, međutim, radio, najpre na naučnoistraživačkom polju, a potom i na svom romanu „Eva“ – proizvodu njegovog trećeg, ali najviše zatamljenog životnog interesovanja: psihološki orijentisana umetnost pripovedanja.

Sve do poslednjeg dana bio je pri zdravoj pameti i pun radnog elana. Taj poslednji dan zbio se 10. novembra 1965, pošto je – devedesetjednogodišnjak – dobio vrtoglavicu, pao i slomio vrat. Na dan 13. novembra, po svojoj želji je kremiran, a 16. novembra prah je crkveno blagoslovljen, a taj prah, za koji je često ranije govorio da ga nimalo ne zanima, našao je svoj put u ljubljenu Ukrajinu generala Okopenka.